

Пенсійна реформа: від пасивності до особистої відповідальності

Результати опитування громадян щодо ставлення до пенсійної реформи, проведене компанією GfK-USM на замовлення проекту USAID «Впровадження пенсійної реформи в Україні» у липні–серпні 2005 року.

Більше половини — 53% — опитаних підтримують пенсійну реформу. Головним завданням з розбудови суспільної підтримки пенсійної реформи є перетворення інформації про пенсійну реформу на масову та легкодоступну. Для осіб працездатного віку інформація про пенсійну реформу має містити наголос на різні можливості для особи впливати на умови життя після виходу на пенсію.

1. Бар'єри до впровадження пенсійної реформи

Ефективність та швидкість впровадження пенсійної реформи великою мірою залежить від розуміння та підтримки з боку громадян цієї реформи.

Опитування громадян засвідчило наявність усталених поглядів та способів поведінки у суспільстві, які перешкоджають ефективному впровадженню пенсійної реформи. Йдеться про такі перешкоди:

- пасивна позиція щодо власної пенсії та сподівання на державну опіку;
- байдужість до питань пенсійної реформи та низький рівень знань про політику у сфері пенсійного забезпечення;
- незадоволеність чинною системою пенсійного забезпечення, зокрема сприйняття несправедливості цієї системи;
- нерозуміння фінансових джерел пенсійного забезпечення (наповнення бюджету Пенсійного фонду, діяльність недержавних пенсійних фондів);
- невпевненість у фінансовій стабільності Пенсійного фонду, що створює відчуття незахищеності у разі змін у пенсійній системі.

Руйнування цих усталених поглядів надасть уряду більшої гнучкості у проведенні пенсійної реформи, оскільки розширить коло заходів, які будуть позитивно сприйняті у суспільстві.

Графік 1. Чи замислювались Ви про майбутню пенсію?

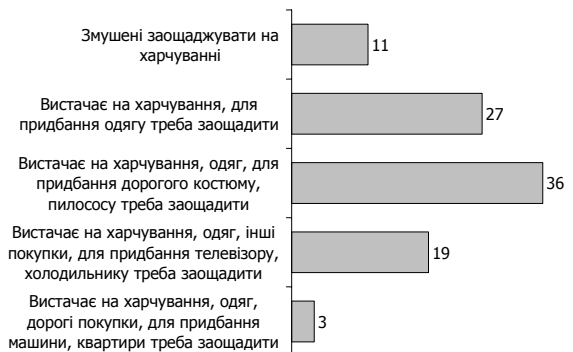
% опитаних осіб працездатного віку

Джерело: GfK-USM

Графік 2. Як Ви оцінюєте фінансовий стан Вашої сім'ї

% усіх опитаних

Джерело: GfK-USM

1.1 Пасивна позиція та сподівання на державну опіку

У суспільстві існує усталена позиція, що забезпечення фінансових умов після виходу на пенсію є виключно обов'язком держави, а не особистою відповідальністю.

Серед осіб віком до 50 років 30,7% вказали, що вони нічого не роблять і не планують робити для забезпечення собі гідних умов життя після виходу на пенсію. З тих, хто нічого не робить для забезпечення свого фінансового становища зараз, лише 25,4% планують вдатися до конкретних дій у майбутньому.

Лише 2,2% опитаних вказали, що вони здійснюють внески на спеціальний пенсійний рахунок у фінансових установах (в тому числі 1,6% мають пенсійний рахунок у недержавних пенсійних фондах), а 2,5% мають депозитний рахунок у банках для забезпечення умов життя після виходу на пенсію.

1.2 Байдушність та низький рівень знань про пенсійну реформу

За даними опитування, близько третини громадян (32%) не замислювались про свою майбутню пенсію.

На думку громадян, пенсійна реформа стосується: осіб передпенсійного віку (так вважають 89% опитаних), нинішніх пенсіонерів (84,6%), молоді – (52,7%) Серед опитаних осіб віком до 30 років 46,3% зазначили, що пенсійна реформа стосується їх.

Переважну більшість осіб працездатного віку не цікавить інформація про політику з пенсійного забезпечення. Лише близько третини опитаних (31,2%) вказали, що вони регулярно слідкують за змінами у пенсійній системі.

1.2 Незадоволеність чинною пенсійною системою та сприйняття її несправедливості

Для громадян розмір пенсії є головним критерієм оцінки чинної пенсійної системи. Що більше, пенсійну реформу, розпочату у 2004 році, громадяни також сприймають через збільшення розміру пенсій (частка опитаних, що так вважають, складає 57,4%).

Водночас розмір пенсій є і головним фактором незадоволеності чинною пенсійною системою, незважаючи на позитивну оцінку його підвищення з початку 2004 року. Рівень незадоволеності є особливо високим серед домогосподарств, які дають низьку оцінку своєму фінансовому становищу: 10,8% опитаних вказали, що вони змушені економити на харчуванні, а 27% вказали, що їм вистачає грошей на харчування, але не вистачає на інші витрати.

Іншими факторами незадоволеності є сприйняття несправедливості, що має такі прояви (відсортовано у порядку зменшення рівня роздратування у громадян):

- підвищені пенсії для держслужбовців, суддів і прокурорів (57% опитаних вказали, що їх "дуже дратує" ця ситуація);
- "зрівнялівка" пенсій (всі пенсіонери отримують приблизно рівну пенсію незалежно від минулої заробітної платні) — 39%;
- інфляція внаслідок підвищення пенсій — 38%.

Окремі аспекти пенсійного забезпечення: послуги з доставки пенсій

За даними опитування, 78,6% пенсіонерів отримують пенсію через мережу УДППЗ «Укрпошта», а 18,4% — через мережу банківських установ. Пенсіонери, які отримують пенсію через банківські установи є молодшими за віком та краще оцінюють своє фінансове становище порівняно до пенсіонерів, які отримують пенсію через мережу «Укрпошти».

Рівень задоволеності вчасністю доставки пенсії через банк є вищим, ніж рівень задоволеності вчасністю доставки пенсій через «Укрпошту».

1.3 Нерозуміння фінансових джерел пенсійного забезпечення

На погляд більшості громадян отримати високу пенсію можна, якщо потрапити до обмеженої групи привілейованих осіб, яким уряд гарантує вищі пенсії. Саме наявність пільги при призначенні пенсій окремим групам найчастіше називали чинником впливу на розмір пенсії (84,7% опитаних вказали цей чинник).

Серед громадян переважає усталене ще з радянських часів сприйняття залежності трудового стажу і розміру пенсії. Тривалість трудового стажу серед чинників, які визначають розмір пенсії, назвали 84,5% опитаних. Громадяни не повністю усвідомлюють наявність спектру можливостей впливу на розмір пенсій (зокрема наявність пенсійного рахунку у фінансовій установі — цей чинник згадали 32,3% опитаних). Крім того, громадяни не усвідомлюють відмінність між трудовим і страховим стажем.

У разі браку коштів для фінансування пенсій, більшість громадян вважають, що уряд має скоротити витрати на інші потреби (56,6% опитаних) та підвищити податки для підприємств (29,1%). Лише 5% вказали на підвищення віку виходу на пенсію як спосіб подолання браку коштів.

1.4 Невпевненість у фінансовій стабільності Пенсійного фонду

Пенсіонери є особливо стурбовані фінансовою стабільністю Пенсійного фонду, оскільки від цього залежить їх матеріальна захищеність. Низька оцінка фінансової стабільності Пенсійного фонду разом із незадоволеністю розміром пенсій є головними чинниками незадоволеності пенсіонерів системою пенсійного забезпечення.

Окремі аспекти пенсійної реформи: запровадження єдиного соціального внеску

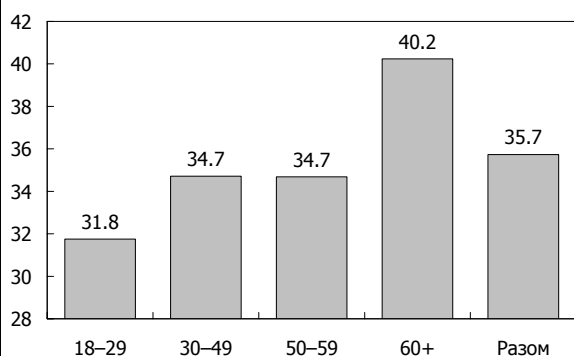
За даними опитування, 42% осіб працездатного віку та 32% осіб пенсійного віку підтримують ініціативу зменшення відрахувань до Пенсійного фонду через запровадження єдиного соціального внеску.

Єдиний соціальний внесок є питанням, яке більше турбує пенсіонерів, ніж осіб працездатного віку. Це пов'язано з тим, що, на думку пенсіонерів, запровадження єдиного соціального внеску збільшує ризики для фінансової стабільності Пенсійного фонду. Збільшення прозорості фінансування Пенсійного фонду є необхідним для досягнення підтримки ініціативи єдиного соціального внеску з боку громадян, зокрема пенсіонерів.

Прозорість діяльності Пенсійного фонду є важливою для громадян, оскільки вона створює відчуття захищеності і впевненості. Брак інформації про витрачання коштів Пенсійного фонду є ситуацією, яка «дуже турбує» 34% опитаних.

Графік 5. Оцінка фінансової стабільності Пенсійного фонду

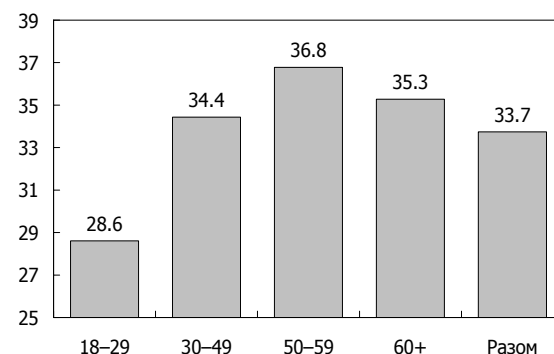
% незадоволених фінансовою стабільністю ПФ у розрізі вікових груп

Джерело: GfK-USM

Графік 6. Наскільки турбує брак інформації про витрачання коштів ПФ

% опитаних, які вказали, що їх «дуже турбує» ця ситуація у розрізі вікових груп

Джерело: GfK-USM

2. Можливості для впровадження пенсійної реформи

Водночас опитування зафіксувало позиції громадян, які можна використати для розбудови підтримки політики щодо пенсійного забезпечення та формування продуктивних поглядів і способів поведінки:

- громадяни сподіваються, що пенсійна реформа виправить недоліки чинної пенсійної системи: 53% опитаних підтримують ідею пенсійної реформи, 50% позитивно оцінюють зміни у пенсійному забезпеченні з початку 2004 року, і лише 28% задоволені чинною системою пенсійного забезпечення;
- сильною стороною пенсійної реформи у сприйнятті осіб працездатного віку є індивідуальне визначення розміру пенсій: цей аспект реформи є досить важливим для громадян, а рівень його підтримки — високим;
- аналогічно сильною стороною чинної системи пенсійного забезпечення у сприйнятті осіб працездатного віку є можливості впливати на майбутню пенсію. Цей аспект політики щодо пенсійного забезпечення є досить важливим для осіб працездатного віку, при цьому 62,7% задоволені наявністю цих можливостей, проте не використовують їх, про що свідчить попередній аналіз;
- опитані відчувають брак інформації про пенсійну реформу, оскільки інформація не є легко доступною, а не всі готові докладати спеціальних зусиль з її пошуку. Лише невелика кількість осіб активно шукають інформацію про пенсійну реформу, тим часом як переважна більшість громадян звертає увагу на новини про пенсійну реформу, коли випадково натрапляє на них. Більша доступність масової інформації про пенсійну реформу має задовольняти інформаційні потреби тих 52% громадян, які замислювались про майбутню пенсію і яких це непокоїть;
- скасування спеціальних пенсій держслужбовцям, народним депутатам, суддям і прокурорам підтримує переважна більшість громадян, які не відносяться до цих категорій — 80,8%. Серед опитаних представників цих груп відсоток підтримки менший, але більше половини — 66,8%. Цей крок покращить сприйняття справедливості пенсійної системи.

Окремі аспекти пенсійної реформи: збільшення віку виходу на пенсію

За даними опитування у 2005 році, 71% опитаних негативно ставляться до збільшення віку виходу на пенсію. Водночас частка негативного ставлення зменшилась з 80%, що її було зафіксовано у 2004 році.

За даними 2005 року, 11% опитаних позитивно ставляться до збільшення віку виходу на пенсію. Щو більше, 28,7% осіб працездатного віку погодились би пізніше вийти на пенсію, якщо це приведе до підвищення розміру пенсії. Приблизно той самий відсоток — 22,4% осіб працездатного віку — планують працювати після виходу на пенсію, щоб одночасно отримувати і пенсію, і заробітну платню для покращення свого фінансового стану.

3. Стратегія розбудови суспільної підтримки пенсійної реформи

Стратегія розбудови суспільної підтримки пенсійної реформи має бути спрямована на виконання таких завдань:

- збільшення інформації про пенсійну реформу: перетворення цієї інформації на масову та легкодоступну;
- формування у суспільстві думки щодо особистої відповідальності за умови життя після виходу на пенсію (наголос на визначення розміру пенсій залежно від індивідуальних обсягу і тривалості сплати внесків до пенсійної системи);
- роз'яснення заходів пенсійної реформи з точки зору розширення можливостей для громадян впливати на майбутній розмір пенсій (зокрема за рахунок власних заощаджень у недержавних фінансових установах);
- розширення горизонту сприйняття пенсійної реформи: пенсійна реформа — це можливості самостійно впливати на розмір майбутньої пенсії;
- роз'яснення фінансових джерел формування та виплати пенсій;
- більша справедливість пенсійної системи (скасування привілеїв для окремих груп, залежність пенсії від індивідуальних обсягу і тривалості сплати внесків);
- наявність довіри до Пенсійного фонду як стабільного гаранту пенсійних виплат, збільшення прозорості фонду (особливо важливо у ході впровадження єдиного соціального внеску).

4. Пріоритети для інформування

Для **осіб працездатного віку** найбільш важливою, але водночас незадоволеною, є потреба в таких видах інформації:

- розрахунок і призначення пенсій;
- джерела надійної інформації та консультацій щодо пенсійного реформування;
- фінансові аспекти пенсійної системи
- права та обов'язки, які виникають внаслідок реформування пенсійної системи.

Для **пенсіонерів** пріоритетною є така інформація:

- відмінності старої і нової пенсійної системи;
- розрахунок розміру пенсій для нинішніх пенсіонерів.

5. Інструменти інформування

- Масова соціальна реклама на загальноукраїнських телеканалах та регіональних каналах східних областей України, що зробить інформацію про пенсійну реформу масовою і легкодоступною усім верствам населення, надаючи особливу увагу джерелам інформації з цього питання
- Брошури щодо можливостей заощаджувати для життя на пенсії, наявні у відділеннях банків та "Укрпошти".
- Публікації у пресі, спрямовані на осіб середнього віку.

Опитування було проведено у період з 21 липня по 17 серпня 2005 року. Було опитано 2 000 респондентів в усіх областях та типах населених пунктів. Вибірка є репрезентативною для населення України і відповідає структурі генеральної сукупності за регіоном, статтю, віком та типом населеного пункту. Опитування проводилось методом особистого інтерв'ю за місцем проживання респондента. В опитуванні брали участь особи віком старше 18 років.

GfK-USM — українська компанія, яка пропонує повний перелік послуг з опитувань та досліджень ринку в Україні, Молдові та Беларусі. GfK-USM входить до групи GfK, яка об'єднує більше ніж 120 компаній в 50 країнах світу.